

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

28.9.2005

Ulkoasiainministeriö
Ihmisoikeuspolitiikan yksikkö
PL 176
00161 Helsinki

Viite: HEL0355-67

Asia **Lausunto ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanosta**

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanosta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää ulkoasiainministeriötä lausuntopyynnöstä ja toteaa ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman olevan erittäin kannatettava ja tärkeä työkalu myös sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää mietinnössä ehdotettuja toimenpide-ehdotuksia lähtökohtaisesti hyvinä. Mietinnössä käsiteltävä ihmiskaupan kenttä on varsin laaja ja tietyssä määrin ongelmallinen. Mietinnössä puhutaan muun muassa ihmiskaupan työsuojelullisesta näkökulmasta, joka ei lainkaan sovellu naiskaupasta käytävään keskusteluun. Olisi varsin absurdia keskustella naiskaupan uhrin asemasta työntekijänä ja rikollisjärjestön tai vaikkapa parittajan työnantajan statuksesta. Puhuttaessa ihmiskaupasta on kuitenkin olennaista muistaa, että esimerkiksi YK:n väestörahasito UNFPA on arvioinut yli 70 prosenttia nais- ja lapsikaupasta olevan seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävää kauppaa. Naiskauppaan kiinteästi liittyvät prostituutio ja paritus ovat rakenteellisia esteitä sukupuolten tasa-arvon toteutumiselle.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiinnittää lausunnossaan huomiota seuraaviin seikkoihin.

Sukupuoli

Mietinnössä häivytetään säännönmukaisesti ihmiskaupaan liittyvien ongelmien sukupuolittuneisuus. Tämä on sinänsä mielenkiintoista, sillä toimintasuunnitelman tiivistelmässä yhdeksi lähtökohdaksi nimenomaisesti mainitaan sukupuolinäkökulma. Sen sijaan, että puhutaan esimerkiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävästä ihmiskaupasta, voitaisiin puhua pikemminkin nais- ja lapsikaupasta (jatkossa naiskauppa). Pääsääntöisesti prostituutiosta ja naiskaupasta seksin ostajat ja hyväksikäyttäjät ovat miehiä, kun taas uhrin ovat naisia tai alaikäisiä.

Sukupuolinäkökulman lisäksi mietinnön lähtökohdiksi on nimetty ihmisoikeudet ja uhrikeskeinen lähestymistapa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaakin, että on ensiarvoisen tärkeää pyrkiä niin sukupuoli- kuin kulttuurisensitiiviseen uhrin auttamiseen ja voimaannuttamiseen sekä estää uudelleen uhriutumisen. Toimiva monialainen ja -ammattilainen yhteistyö niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin on tällöin avainasemassa. Tehokkaan yhteistyöverkoston luominen vaatii kui-

tenkin riittäviä ja pitkäaikaisia resursseja sekä ammatissaan naiskaupan uhreja tapaavien säännöllistä koulutusta. Riittävällä koulutuksella ja hyvistä käytännöistä tiedottamalla viranomaiset ja muut ammattinsa puolesta naiskaupan uhreja kohtaavat oppivat tunnistamaan naiskauppaan viittaavia hälytysmerkkejä ja pystyvät toimimaan oma-aloitteisesti tällaisessa tilanteessa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että viranomaiskoulutuksen lisäksi naiskaupan uhreille suunnattuihin palveluihin ja auttamistyöhön tulee suunnata resursseja pitkäjänteisesti ja tehokkaan toiminnan mahdollistavalla määrällä.

Toimintasuunnitelmassa mainitaan sukupuolinäkökulma mietinnön yhdeksi lähtökohdaksi. Lisäksi mainitaan naisiin ja miehiin kohdistuvien ihmiskaupan vastaisten toimenpiteiden erilaisten vaikutusten huomioon ottaminen. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa kuitenkin, että miessukupuoli on mietinnössä häivytetty näkymättömäksi ja että miehiin kohdistuvat toimenpiteet ja vaikutukset ovat mietinnössä lähes olemattomia.

Kysyntä ja naiskaupan ennaltaehkäisy

Kysyntä on kiistatta naiskauppaa ylläpitävä asia. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta haluaa nostaa esiin tämän erittäin keskeisen, mutta mietinnössä varsin vähälle huomiolle jääneen seikan. Lisäksi kysyntään vaikuttaminen on niitä harvoja ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, joihin voimme ryhtyä ilman kansainvälisen viranomaisyhteistyön myötävaikutusta.

Kuten ihmiskaupamietinnössä todetaan, prostituutioon useimmiten liittyy viitteitä parituksesta ja paritusepäilyyn liittyy monesti piirteitä naiskaupasta. Keskusrikospoliisin Organisoitu paritus ja prostituutio Suomessa -tutkimuksen mukaan 1990-luvun alkupuolelta lähtien ylivoimaisesti suurin osa Suomessa toimivista prostituoiduista ovat ulkomaalaisia, pääasiassa entisen Neuvostoliiton alueelta. On ilmeistä, että Suomeen ulkomailta saapuvilla prostituoiduilla on kiinteät yhteydet organisoituneen rikollisuuden toimintaan esimerkiksi värvääjiin, matkanjärjestäjiin ja parittäjiin. KRP:n tutkimuksen mukaan varovaisestikin arvioiden Suomessa vierailee vuosittain 10 000 – 15 000 ulkomaalaista prostituoitua.

Venäläiset ja virolaiset organisoituneet rikollisliigat ovat jakaneet koko Suomen reviiereihin, joita noudattamalla rikollisen toiminnan harjoittaminen sujuu mahdollisimman kitkattomasti. Niin ihmiskaupamietinnössä kuin KRP:n tutkimuksessakin todetaan ulkomaisen järjestäytyneen rikollisuuden toimivan hyvin ammattimaisesti pyrkien minimoimaan riskit ja maksimoimaan rikollisella toiminnalla (tässä paritus ja naiskauppa) saatavat tuotot. KRP:n tutkimuksen mukaan myös hyvin suuri osa suomalaisista prostituoiduista joutuu nykyisin toimimaan järjestäytyneen rikollisuuden alaisuudessa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa seksin oston kriminalisointia lisättäväksi rikoslakiin. Mikäli naiskaupan kohdemaassa halutaan ennaltaehkäisevästi puuttua järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan, on ehdottomasti puututtava seksin oston kysyntään. Kriminalisoimalla seksin osto voidaan antaa järjestäytyneelle rikollisuudelle viesti siitä, että Suomi ei ole tavoiteltava naiskaupan kohdemaana. Seksipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta säädettiin rangaistavaksi vuoden 1998 rikoslain uudistuksessa. Keskusrikospoliisin tutkija Jari Leskinen onkin arvioinut alaikäisten prostituution olevan Suomessa hyvin marginaalinen ilmiö, eikä sen laajeneminen vaikuta todennäköiseltä. Leskinen toteaa tutkimuksessaan myös, että parittäjien näkökulmasta tarkasteltuna lapsi- ja teiniprosituution harjoittamisesta seuraava kiinnijäämisriskin huomattava kohoaminen ja ankarat rangaistukset eivät vastaa toiminnasta saatavissa olevia voittoja.

Koska järjestäytyneet rikollisjärjestöt pyrkivät minimoimaan riskinsä ja maksimoimaan voittonsa, olisi hyvinkin mahdollista tehdä Suomesta myös ei-kannattava naiskaupan, parituksen ja prostituutiosta hyötyvän kohdemaan kriminalisoimalla seksin ostoa myös muilta kuin alaikäisiltä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että seksin oston kriminalisoinnin yhteydessä ei tule kriminalisoida seksin myyntiä. Päällisin puolin voidaan nähdä rikosoikeudellisena ongelmana, että seksin oston kriminalisoinnissa prostituoitu on osallinen ostajan rikokseen, esimerkiksi yllytyksenä seksin ostamiseen. Rikosoikeudellisesti kysymyksessä on ns. välttämätön osallisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että kun säännös (seksin oston kriminalisointi) on laadittu muun muassa prostituoidun suojaksi, pidetään rikosoikeudessa yleisesti hyväksyttynä periaatteena sitä, että hänen tekonsa jää rankaisematta. Olisi siis naiskaupan uhrien auttamistyön vastaista, mikäli seksin oston kriminalisoinnin yhteydessä päädyttäisiin kriminalisoimaan myös seksin myyntiä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta haluaa myös muistuttaa, ettei kansainvälisen seksiteollisuuden vaikutusvaltaa sovi aliarvioida. Jatkuva, uusien hyväksikäytettävien kehojen tarve elokuvissa, stripteasebaareissa ja hieromalaitoksissa pitää vahvasti yllä naiskauppaongelmaa. Seksiteollisuuden pyrkimykset lisätä ihmisten pornografian kulutustottumuksia arkipäiväistä erityisesti naiskehon hyväksikäytön sekä pyrkii tekemään prostituutiosta ja parituksesta hyväksyttävän, jopa ihailtavan ilmiön nuorille.

Prostituutio, paritus ja naiskauppa ovat yhteiskunnallisia ongelmia, jotka estävät sukupuolten tasa-arvon toteutumista. Ongelma on rakenteellinen ja vaikuttaa vahvasti siihen millaisina miellämme tavoiteltavat miehen ja naisen roolimallit ja niiden väliset valtasuhteet. On sukupuolten tasa-arvon vastaista ruokkia kuvastoa, jossa toinen sukupuoli on olemassa vain toisen miellyttämistä ja tyydyttämistä varten. Naiskaupasta keskusteltaessa, on myös aiheellista kysyä, miksi koemme miesten oikeudeksi ostaa seksiä naisilta tai parittajilta tai järjestäytyneeltä rikollisuudelta? Seksin ostaja on säännönmukaisesti sosiaalisesti vahvemmassa asemassa kuin prostituoitu ja ostajalta voidaan edellyttää kykyä tajuta prostituution, parituksen ja naiskaupan aiheuttamat kielteiset vaikutukset prostituoidun elämään. Vastuu prostituutiosta ja seksin ostosta on selkeästi ostajalla, vaikka prostituoitu voikin näennäisesti olla aloitteen tekijä. Seksin oston kriminalisoinnilla voidaan aloittaa asenne-muutos, jonka positiiviset kerrannaisvaikutukset heijastuvat yhteiskuntaan vielä vuosikymmenien kuluttua.

Tekemällä naiskauppaa ylläpitävä kysyntä näkyväksi ja keskustelemalla seksin ostajan vastuusta voidaan myös muuttaa naiskaupan uhria syyllistäviä käsityksiä. Esimerkiksi mediassa naiskaupan uhreista kirjoitetaan usein varsin yksiulotteisesti, vähättelevään ja uhreja syyllistävään sävyyn tai heidät nähdään hyvinvointivaltiomme ei-toivottuina hyväksikäyttäjinä. Naiskauppaa liittyy myös erittäin läheisesti rasistisia, etnistä toiseutta korostavia piirteitä. Naiskauppaa ei syyttä kutsuta nykyajan orjakaupaksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että kysynnän vähentämiseen tulee tähdätä valtakunnallisilla tiedotuskampanjoilla sekä ihmisoikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoa painottavan perusopetuksen painottamisella kouluissa. Lisäksi ammatillisessa -, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa annettava asennekasvatus ja valistustyö on erittäin tärkeää. Erityisesti pojille ja nuorille miehille suunnatuilla ihmisoikeus- ja tasa-arvomateriaaleilla voidaan käynnistää muutos, joka mahdollistaa seksin oston kysynnän - ja siten myös naiskaupan kysynnän vähenemisen.

Rauhanturvaaminen ja siviilikriisinhallinta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä toimintasuunnitelman kohtaa 6.5, jossa ehdotetaan ihmiskauppa-koulutuspaketin kehittämistä sekä rauhanturvaamista että siviilikriisinhallintaa koskevaa koulutusta varten. Rauhanturva- ja siviilikriisinhallinnan koulutuksen järjestäminen on kahden eri hallinnonalan vastuulla (SM/PLM) ja tästä syystä toimintasuunnitelmassa olisi tärkeää konkretisoida kyseisen koulutusmateriaalin kehittämisen vastuut.

Rauhanturvaamis- ja siviilikriisinhallinnan toimintaa sekä niitä koskevan koulutuksen kehittämistä tulee jatkossa tarkastella erityisesti YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ja hallituksen tasa-arvo-ohjelman kirjausten mukaisesti sekä valmisteilla olevan hallituksen esityksen (110/2005) kriisinhallintalain hengessä. Koulutuksessa tulee myös ottaa huomioon YK:n vuonna 2004 antamat määräykset ihmiskaupan nollatoleranssista rauhanturvatehtävissä. Lisäksi YK:n DPKO:n valmistamaa materiaalia sekä sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamisesta että ihmiskaupan vastaisista toimista tulee hyödyntää koulutuksissa.

Ihmiskauppaa koskevia kysymyksiä ei tulisi kuitenkaan käsitellä irrallaan muusta sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiskoulutuksesta, vaan varmistaa, että sekä ihmiskauppaa, että sukupuolten välistä tasa-arvoa koskeva koulutus integroidaan edellä mainittujen koulutusten käytännön harjoitukseen. Nykyisellään rauhanturvaamista järjestävän Niinisalon kansainvälisen koulutuskeskuksen kursseilla on pääsääntöisesti yksi 60 minuutin mittainen gender-luento.

Hallinnonalojen tulee varmistaa, että ihmiskauppaa käsittelevä koulutus on edellä mainittujen YK:n asiakirjojen sekä kriisinhallintalain esitöiden tavoitteiden mukaista. Koulutusta järjestävien tahojen tulee räätälöidä sen sisällöt. Koulutusta tulee tarkastella osana koko hallinnonalan henkistö- ja toiminnallista tasa-arvosuunnittelua.

Toimintasuunnitelman toimeenpanon vastuunjako

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa mietinnössä esitetyn toimintasuunnitelman toimeenpanon vastuujaoon olevan sekava ja epämääräinen. Mietinnössä ei esimerkiksi määritellä puheenjohtajuuskauden pituutta. Lisäksi sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta on varsin ongelmallista, että vastuuministeriöksi on valittu työministeriö. Ihmiskaupasta hyvin suuri osa on seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävää nais- ja lapsikauppaa. Ottaen huomioon edellä mainitun, on varmistuttava siitä, että ihmiskauppaa ei ryhdytä käsittelemään lähtökohtaisesti työsuojelullisena tai pimeän työvoiman ongelmana.

Lausunto ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanosta hyväksyttiin tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kokouksessa 4/2005 28.9.2005.

Puheenjohtaja

Sirkka-Liisa Anttila

Pääsihteeri

Hannele Varsa